

життя мають ті теоретичні знання, про які збираємося говорити завтра зі здобувачами освіти, в яких контекстах вони можуть бути застосовані, які ставлення формують і якого рівню підготовки до реальних ситуацій вимагають.

Список використаних джерел

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін. ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с. URL: http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf
2. Уроки PISA-2018: методичні рекомендації / кол.авт. : Васильєва Д.В., Головка М.В., Жук Ю.О., Козленко О.Г., Ляшенко О.І., Науменко С.О., Новосьолова В.І. / Інститут педагогіки НАПН України. — Київ: Педагогічна думка, 2020. — 96 с. URL: <http://undip.org.ua/upload/iblock/440/pisa.pdf>
3. PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова; перекл. К. Є. Шумова. – Київ, 2018. 119 с.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Державний стандарт початкової освіти : Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>.
6. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2011 р. № 1392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.

ВАРІАТИВНИЙ СКЛАДНИК ПРОФІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НАПРЯМИ ОНОВЛЕННЯ

Коршевнік Тетяна Валеріївна

Кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України
korshik@meta.ua

Визначення напрямів оновлення варіативного складника профільної освіти ґрунтується за теоретичному положенні: зміни в освіті породжуються соціокультурними закономірностями, властивими певному типу суспільного устрою [2].

Особлива роль у варіативному складнику профільної біологічної освіти належить змісту. Він у конкретних педагогічних категоріях розкриває модель особистості, яка формується, задає логіку, форми, методи організації навчального процесу.

Наукові основи змісту шкільної біологічної освіти в Україні є предметом пильної уваги методистів (Н. Ю. Матяш, Л.М. Рибалко, М. М. Сидорович, А.В. Степанюк та ін.). Водночас маємо підстави стверджувати, що стан практики і наукових досліджень проблеми змістотворення варіативного складника

профільної біологічної освіти недостатньою мірою відповідає соціальним запитам і основним тенденціям розвитку сучасної школи. Тому зазначимо напрями оновлення цього складника, що дозволять усунути окремі моменти існуючої невідповідності.

По-перше, розроблення змісту різних елементів варіативного складника профільної біологічної освіти (факультативних курсів, курсів за вибором, спеціальних курсів) не має єдиної основи. Відсутня цілісна координуюча концепція, яка б розкрила соціальні функції і психологічну структуру всебічно розвиненої особистості можливостями варіативного складника у реалізації індивідуального освітнього маршруту. Така концепція перешкодить порушення цілісності соціального досвіду, який передається учням, а її розроблення є важливим напрямом оновлення профільної біологічної освіти.

По-друге, слабка орієнтованість варіативного складника профільної біологічної освіти на розвиток різних сфер особистості. Як показав аналіз рекомендованих МОН України програм факультативів і курсів за вибором з біології, вони мають односторонній характер. Тобто здебільшого орієнтовані на засвоєння знань (що поглиблюють чи розширюють зміст начального предмета «Біологія і екологія»), дещо менше – на способи предметної діяльності (робота з мікроскопом, антропометричні вимірювання тощо) і значно меншою мірою на опанування учнями соціального досвіду як певної цілісності. За такої редукції змісту до одного компонента (знання) або увагою лише до пізнавальних умінь у структурі діяльнісного компонента непросто забезпечити розвиток компетентностей як мети і результату біологічної освіти. Позбутися зазначеного недоліку допоможе формування змісту на засадах критеріально-орієнтованого підходу (пріоритет – розвиток якостей особистості, а не сума знань і вмінь) і спеціально організоване навчання, в якому провідна роль належить різним видам діяльності. Важливо, що кожна діяльність за предметною структурою біполярна: орієнтована на створення об'єктивних цінностей і на розвиток самого індивіда [1].

Зазначимо біполярну сутність основних видів діяльності, включення яких до варіативного складника біологічної освіти учнів в умовах профільного навчання є доцільним: ціннісно-орієнтаційна діяльність (розроблення і засвоєння моральних, етичних, пізнавальних та інших цінностей), праця (створення суспільно цінного продукту, осягнення законів живої природи та їх використання), пізнання (опанування біологічних знань і визначення напрямів їх застосування), художня діяльність (створення і освоєння прекрасного), комунікативна діяльність (спілкування: «передавання» і сприймання духовних цінностей).

По-третє, жодна сфера життя сучасної людини не обходиться без науково-технічних розробок, тож необхідно розкривати роль науки і техніки у розв'язанні проблем навколишнього середовища, окремої людини, людства. Колосальний вплив на суспільство наукових відкриттів, інновацій у техніці і технологіях

зумовлює необхідність розвивати в учнівства уміння орієнтуватися в цих питаннях. Безперечно, на це орієнтована шкільна природнича освіта, яка виступає гарантом набуття школярами визначених у Законі України «Про освіту» (2017) компетентностей у галузі природничих наук, техніки і технологій як ключових. Але навчання предметів і курсів відповідної освітньої галузі не обмежується предметним змістом, адже в суспільстві існує запит на свідомих громадян, здатних приймати етичні відповідальні рішення і розв'язувати проблеми, використовуючи критичне і творче мислення, інформацію і технології.

По-четверте, варіативний складник профільної біологічної освіти забезпечує оптимальні умови для включення учнів в активну творчу діяльність, яка забезпечує належний рівень опанування змісту, розвиток потреби у поповненні і трансформації біологічних та екологічних знань, розширення досвіду здійснення різних видів діяльності, становлення соціальної відповідальності за прийняття спільних рішень. На особливу увагу в цьому контексті заслуговують дослідницький і проєктний підходи у навчанні. Особливість їх застосування у варіативному складнику – зростання частки самостійності учнів на всіх етапах виконання дослідження чи проєкту. Варто спонукати школярів до комунікації, адже «виконуючи дослідження, учні отримують значно більше користі, коли вони обговорюють очікування, спостереження, висновки, теорії і пояснення до, під час і після проведення занять» [3, с. 319].

Варіативний складник профільної середньої освіти апріорно пов'язують з диференціацією, яка дозволяє створити варіанти навчальних програм, що якнайповніше відповідають індивідуальним запитам учнів. Тому оновлення потребує не лише якість, але й кількість програм курсів за вибором з біології для профільної школи.

На особливу увагу заслуговує проблема оновлення варіативного складника профільної біологічної освіти в контексті виконуваних ним важливих соціальних функцій: соціально-педагогічної, гуманітарної, соціально-економічної. Соціально-педагогічна функція полягає в тому, що варіативний складник сприяє інтенсивному розробленню і впровадженню авторських програм, методик, навчальної літератури дифенційованого характеру. У такий спосіб інноваційний характер варіативного складника здійснює не лише опосередкований, але й прями вплив на оновлення інваріанта біологічної освіти учнів, сприяє підвищенню професійного самовираження вчителя. Особливістю гуманітарної функції є чутливість варіативного складника до інтересів учнів і мобільне реагування на їх множину. Курси за вибором, факультативні курси враховують світоглядні, професійні та інші інтереси дитини та сім'ї. Навчання у невеликих групах забезпечує комфортні умови навчання, максимальне урахування психологічних, фізіологічних особливостей учнів. Соціально-економічна

функція стосується оплати праці вчителя, який має години варіативного складника.

Ще один напрям оновлення варіативного складника профільної освіти – розроблення технологій, які дозволяють підвищити ефективність навчання в плані розвитку особистості, оволодіння нею знаннями і вміннями на рівні своїх здібностей. Ми дотримуємося думки, що варіативний складник профільної біологічної освіти повинен не лише задовольняти пізнавальні потреби учнів і допомагати їм у професійному самовизначенні, але й орієнтувати учнівську молодь на перспективи суспільного розвитку, його цінності, інтелектуальні й культурні пріоритети у XXI столітті.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Единицы и уровни деятельности. Вестник МГУ. Серия 14. Психология. 1978. № 2. С. 3-13.
2. Худякова Н. Л. Структура философии образования, ориентированная на развитие человека. Философия образования. Новосибирск, 2009. № 1. С. 139–145.
3. Patrick, H., & Yoon, C. (2004). Early adolescents' motivation during science investigation. The Journal of Educational Research, 97(6), 319–330.

НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕДМЕТІВ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Ільченко Олексій Георгійович

Кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України

info.dovkillya@gmail.com

Гринюк Оксана Сергіївна

Науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України

info.dovkillya@gmail.com

Ляшенко Андрій Хомич

Заслужений учитель України, директор Дніпровської ЗОШ,
науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти,

Інститут педагогіки НАПН України

info.dovkillya@gmail.com

Поняття «навчальне середовище» – одне з найважливіших у сучасній теорії навчання, саме від навчального середовища найбільшою мірою залежить ефективність навчального процесу [1, с. 43]. Які зміни необхідно внести в зміст поняття «навчальне середовище», щоб завдяки йому навчальний процес засвоєння змісту природничих предметів був спрямований на формування цілісних знань про природу?